

CHET TILI O‘QITISHDA KOMMUNIKATIV ALOQALARNING RIVOJLANTIRISH

Qurbonmurotov Abdulla Sherali o‘g‘li

Samarqand Iqtisod va Servis institut talabasi

O‘qituvchi: **Bolbekova Ug‘iloy Jaloliddinovna**

Annotatsiya: Bu maqolada chet tilini o‘qitish va o‘rganishda og‘zaki muloqot o‘rni va og‘zaki nutqni rivojlantirish vazifalari hamda kommunikativ kompetensiyasini shakllantirish va takomillashtirish bayon qilingan.

Kalit so‘zlar: chet tili o‘rganish, og‘zaki nutq, kommunikativ kompetensiya, muloqot qobiliyati, kommunikativ mahorat.

Annotation: This article describes the role of oral communication in teaching and learning a foreign language and the tasks for the development of oral speech and the formation and improvement of communicative competence.

Keywords: foreign language learning, oral speech, communicative competence, communication skills, communicative skills.

Аннотация: В данной статье излагается роль устного общения в обучении и изучении иностранного языка и задачи развития устной речи, а также формирования и совершенствования коммуникативной компетенции.

Ключевые слова: изучение иностранного языка, устная речь, коммуникативная компетентность, коммуникативные навыки, коммуникативные навыки.

Hozirgi rivojlanayotgan davrda bo‘lajak mutaxassislardan o‘z mutaxassisliklari bo‘yicha chuqur nazariy va amaliy bilimlarga ega bo‘lishni va chet tilini yuqori darajada bilishni talab qiladi. Berilgan chet tilini bilish tobora ko‘proq zaruriy shartga aylanib bormoqda va ish paytida chet tilini o‘rganish har qanday sohada zamonaviy mutaxassisning kasbiy tayyorgarligining ajralmas qismi hisoblanadi. Chunki til aloqa vositasidir, chet tilini o‘qitish kommunikativ va professional yo‘naltirilgan xarakter bilan tavsiflanadi, axir, kelajakdagi mutaxassislar biznes va sheriklik aloqalarini o‘rnatish olib yurishga tayyor bo‘lishi kerak, xalqaro aloqalarni o‘rnatish va ilmiy aloqalar, xalqaro konferentsiyalarda ishtirok etish, shuningdek kasbiy faoliyat sohasidagi xorijiy tajribani o‘rganish uchun ham chet tilini yetarli darajada bilish kerak. Chet tili kommunikativ o‘zaro ta’sirining asosiy shakllari talabalarning kelajakdagi kasbiy faoliyati sohasida ishtirok etish, suhbat klublarida, nutqlar, ma’ruzalar, ilmiy taqdimotlarda konferentsiyalar, ishbilarmonlik suhbatlarini o‘tkazish, ishbilarmonlik yozishmalarini o‘tkazish, ilmiy maqolalarni ko‘rib chiqish lozim.

Chet tilida mutaxassislarni kasbiy tayyorlash uchun qulay imkoniyatlar yaratilmoqda. Chet davlat bo'lishiga qaramay til bilim olish, ko'nikmalarni shakllantirish vositasidir, chet tilini yuqori darajada o'rganish xizmat qilishi mumkin.

Chet tilini o'rganish jarayonidagi asosiy vazifalardan biri bo'lajak mutaxassisni nutq qobiliyatlari va kommunikativ kompetentsiya, ya'ni shaxslararo, madaniyatlararo amalga oshirish qobiliyati va tayyorligi shakllantirish va rivojlantirishdir.

Hozirgi zamon talablariga qaramay, hamma talabalar ham chet tili muhitida chet tilida ravon muloqot qila olmaydi. Va tez-tez biz ijtimoiylashuv va muloqot qobiliyatlarini rivojlantirish muammosiga duch kelamiz. To'g'ri muloqot qila olmaslik shaxsiy munosabatlarda ham hayotni va martaba qurish yoki o'z biznesingizni yuritishga urinishlarda ancha murakkablashtiradi. Lekin nima muloqot qobiliyatlari rivojlantiradi? Bu xulq – atvor kompleks, buning yordamida biz qila olamiz:

- notanish odam bilan aloqa o'rnatish;
- suhbatdoshni keyingi muloqotga qiziqtirish;
- atrof-muhit bilan iliq munosabatlarni saqlang;
- o'z pozitsiyangizni himoya qilish va bahslashish, o'zingizni himoya qilish qiziqishlar;
- mojarolarning oqibatlarini minimallashtirish;
- og'zaki bo'lmagan muloqot usullaridan ongli ravishda foydalanish;
- manipulyatsiya urinishlarini tan olish va oldini olish;
- boshqa odamlarni, ularning harakatlari va reaksiyalarining sabablarini

tushunish

suhbatdoshning muayyan harakatlari va so'zlari.

Muloqot qobiliyatlarini qanday rivojlantirish kerak:

- birinchi bo'lib aloqa qilishdan tortinmang;
- har doim aloqa jarayonida bo'ling;
- ochiq bo'ling;
- muloqot qilishdan zavqlaning.

Olimlar muloqot qobiliyatlarini tavsiflash uchun asosiylarini aniqlashda, ularni ma'lum bir tizimda taqdim etishda , mezonlar, ko'rsatkichlar va darajalarni bilib olish va ularning shakllanishida ko'plab urinishlar qilishdi.

A. Leontiev, kommunikativ mahorat - bu turli xil foydalanish qobiliyati turli kommunikativ maqsadlarga erishish uchun ko'nikmalar yoki ularning kombinatsiyasi maqsadlar. Olim quyidagi kommunikativ ko'nikmalarni aniqlaydi: o'z xatti-harakatlarini nazorat qilish qobiliyati; kuzatish, moslashuvchanlik; yuzni o'qish, tushunish va nafaqat ko'rish, suhbatdoshning shaxsini adekvat modellashtirish

qobiliyati; optimal qurish qobiliyati uning nutqi psixologik nuqtai nazardan; amalga oshirish qobiliyati, tizimlashtirish va ma'lumotlarni uzatish .

L. Savenkovaning so'zlariga ko'ra, muloqot qobiliyatlari uchta blokga bo'linadi: aloqa dizayni, aloqani tashkil etish, aloqani tartibga solish. Kan-Kalykning so'zlariga ko'ra, kommunikativ faoliyatning samaradorligi bunday ko'nikmalarning mavjudligi bilan belgilanadi: tezda va o'zgaruvchan aloqa sharoitida to'g'ri harakat qilish; aloqa tizimini to'g'ri rejalashtirish va amalga oshirish, xususan, nutq ta'siri; adekvat ma'noli narsani aniq toppish bir vaqtning o'zida uchrashadigan aloqa vositalari insonning ijodiy individualligi va aloqa holati, sherikning individual xususiyatlari aloqa qobiliyatlari; doimiy ravishda fikr-mulohazalarni his qilish va saqlash; o'zingizni namoyish etilgan do'stlik, yaxshi munosabat, o'z his-tuyg'ularini ifoda etish va fikrlardir. N. Kuzmina insonning kommunikativ ko'nikmalarini muloqotning ijtimoiy istiqbolli tomonini rivojlantirish bilan bog'laydi va odamlarning ichki holatini tan olish qobiliyatini ta'kidlaydi, o'z xatti-harakatlarining muqobil yo'nalishlarini baholanadi.

Lekin, muayyan farqlarga qaramay, ular bunga rozi muloqot qobiliyatlari sub'ektlararo o'zaro ta'sirni amalga oshirishni aniqlaydigan, aloqa jarayonini modellashtirish va tartibga solishga imkon beradigan aqliy va amaliy operatsiyalar tizimi bilan bog'liq maqsadga va uni amalga oshirish shartlariga qarab chiqiladi.

Muloqot qobiliyatlari bevosita amalga oshirishdir va bilvosita o'zaro ta'sir, to'g'ri va malakali bo'lish qobiliyati o'z fikrini tushuntirish va ma'lumotni etarli darajada idrok eting . Ularning rivojlanishi aql sohasida ham shaxsiy neoplazmalarning shakllanishi bilan bog'liq.

Muloqot qobiliyatlari avtomatlashtirilgan ongli harakatlardir va kommunikativ vaziyatlarni ongda tez aks ettirishga hissa qo'shing, idrok, tushunish muvaffaqiyatini aniqlash hamda ob'ektiv dunyo va bu jarayonda unga tegishli ta'sir aloqadir . Muloqot qobiliyatlari bu odamning muloqot paytida boshqa odamlar bilan qanday munosabatda bo'lishini, ularni qanday tushunishini, boshqalardan, dunyodan va o'zidan olingan ma'lumotlarni to'g'ri uzatadimi-yo'qligini ko'rsatadigan xususiyatdir. Samarali muloqotga hissa qo'shadigan ko'nikmalar nafaqat muloqot ko'nikmalaridir . Bunga tinglash qobiliyati odamlarni ishontirish va ob'ektiv baholash va shunga o'xshash narsalar.

Shunday qilib, muloqot qobiliyatlari mahorat darajasidir va kommunikativ vaziyatni baholash uchun kommunikativ harakatlar, axborotni idrok etish, rivojlantirish va uzatish, aloqa o'rnatish, rejalashtirish, tashkil etish va samarali aloqa oqimini ta'minlash, bu esa ta'lim maqsadlari va shaxsiy manfaatlarini samarali amalga oshirishga olib keladi.

Agar sizda ma'lum elementar (eng oddiy)bo'lsa muloqot qobiliyatlari va qobiliyatlari, kasbga va ijtimoiy hayotga moslashish.

Samarali muloqot-bu muloqot davomida biror kishi aniq va aniq gapiradi (ya'ni fikrlarni ifodalaydi), diqqat bilan tinglaydi va suhbatdoshni tushunadi. Samarali muloqot uchun bir nechta qoidalar mavjud professional, shaxsiy yoki har qanday vaziyatda ijtimoiy hayot foydali bo'ladi. Mana ulardan ba'zilari:

- inson ovoz berishni niyat qilgan fikr, birinchi navbatda, unga 100% tushunarli bo'ladi;

- o'zaro tushunish-suhbatdoshlar tayyor bo'lishi tushunish uchun va suhbatdoshga o'z pozitsiyasini iloji boricha aniqroq ko'rsatishga harakat qiladi;

- konkretlik-iboralar aniq qabul qilinishi kerak;

- og'zaki bo'lmagan belgilarni ishlatishni hisobga olish kerak

o'z va suhbatdoshning yuz ifodalari, imo-ishoralari, intonatsiyalari; bundan tashqari, bular og'zaki bo'lmagan belgilar vaziyatga mos kelishi kerak.

Ingliz tili bizning hayotimizga mustahkam o'rnashgan, shuning uchun uni o'rganishni xohlaydiganlar tobora ko'payib bormoqda. Endi ingliz tilini bilish muvaffaqiyatga erishmoqchi bo'lgan har bir kishi uchun zarurdir. Akademik til o'rganish stereotiplarini buzish, o'z ustida bir tilni o'rganish, xalqaro muloqot tilini mustaqil ravishda o'rganishni istagan odamlarda aql bovar qilmaydigan istak, motivatsiya bo'lishi kerak. Ba'zi tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, tilni o'rganish uchun eng samarali motivatsiya hayotning barcha sohalarida foyda keltiradigan ijtimoiy aloqalardir. Chet elni o'rganishda mustaqil amaliyotni qanday samarali foydalanish kerak? Mustaqil amaliyot til o'rganishda akademik bilim va tushunchalardan til ko'nikmalarini o'rgatish orqali tilni haqiqiy mustaqil o'rganish uchun o'qituvchilar bilan nazariya va amaliy mashg'ulotlar, o'qish, tinglash va gapirish, audio va video materiallar bilan ishlash. Kommunikativ yondashuv tilni o'rganishga qaratilgan aloqa orqali amalga oshiriladi. Kommunikativ yondashuvning ahamiyati haqida ko'p narsa aytilgan, ammo umuman aloqa nima?

Og'zaki muloqot, ko'ra R. Skott, muloqotni o'z ichiga olgan faoliyat turi ikki yoki undan ortiq odam o'rtasida va ikkala ishtirokchi ham tinglovchi va bir vaqtning o'zida suhbatdoshlar replikalar orqali nima eshitiladi.

XULOSA

Demak, muloqot bizga kerak bo'lgan san'atdir. Chet elda samarali va uyg'un muloqotni o'rgangan til, biz odamlar bilan kundalik suhbatlardan foyda olishimiz mumkin. Va o'z-o'zini o'rganish chet tilini o'rganish jihatlari eng muhimlaridan biridir. Chet tilida muloqot qilish xohishingiz maqsadingizga erishishga yordam beradi va kelajakda katta yutuqlarga erishish uchun asos hisoblanadi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Malik Yu.I. "Innovatsion va o'qitish usullari". 16.05.2019. S. 31.
2. Leontiev A. A. Psixologiyada muloqot qilish. Moskva: Akademiya, 2002. 416 P.

3. Kan-Kalik V. A. Pedagogik oqituvchilarning muloqot qilishi. Moskva: 1987. 190 P.
4. Jonson K., Morrou K. Sinfdagi aloqa. Longman, 1992. 140 p.
5. Normatova N.N. "Ingliz tilini o'qitishda og'zaki nutqni rivojlantirishda dush keladigan muammolar " Maqola. 5(12), 96-99. Retrieved from <https://journals.researchparks.org/index.php/IJIE/article/view/3762>

INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDAGI MUROJAAT SHAKLLARINING GENDER TADQIQI

Rasulova Dilnoza Shavkatovna
filologiya fanlari Farg'ona davlat
universiteti magistranti
Tel: +998936409498
e-mail: drasulova175@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada gender tilshunosligining paydo bo'lishi va shakllanish jihatlaridagi muammosi ko'rib chiqilib, birinchi navbatda, ingliz va o'zbek tillaridagi tilidagi adabiyotlar tahlil qilindi. Ulardagi genderga bog'liq murojaat shakllari ko'rib chiqildi.

Kalit so'zlar: gender, murojaat, tilshunoslik, erkak, ayol, o'zbek tili, er, xotin, o'g'il, qiz, hurmat.

Аннотация: В данной статье была рассмотрена проблема возникновения и становления гендерной лингвистики, прежде всего, проанализирована литература на английском и узбекском языках. В них рассмотрелись обращения гендерного характера.

Ключевые слова: гендер, обращения, лингвистика, мужчина, женщина, узбекский язык, муж, жена, сын, дочь, уважение.

Annotation: This article highlights the problem of the origination and development of gender linguistics; first of all, literature in English and Uzbek was analyzed. They considered appeals of a gender nature.

Key words: gender, addresses, linguistics, man, woman, Uzbek language, husband, wife, son, daughter, respect.

Gender tilshunosligi hozirgi vaqtda dolzarb bo'lib, tilshunoslikning qiziqarli yo'nalishlaridandir. Gender bo'yicha tadqiqotlar zamonaviy yozma tillarning deyarli barcha zamonaviy materiallari asosida amalga oshirilmoqda. Bu borada ingliz va rus tillarida ko'p tadqiqotlar mavjud. Olib borilgan ilmiy ishlarda tadqiqot obekti va mavzusi nafaqat ingliz va rus tillarida, balki boshqa ko'plab tillarda ham amalga oshirilgan, lekin ishlarning loyihalash tili odatda ingliz yoki rus tillaridir. Erkaklar va